

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Горай А. О., аспірант кафедри економічної теорії *

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: anastasii_gorai@ukr.net

Анотація. На сьогодні основою розвитку демократичної держави є забезпечення підвищення рівня добробуту кожного окремого громадянина.

Досвід розвинених європейських країн свідчить, що досягнення даної мети можливе лише за умов якісного державного управління, яке посилює демократичні інститути, ліквідує нерівну можливість доступу до суспільних благ, підвищує якість суспільних послуг і рівень життя населення.

На сучасному етапі Україна, відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування, продовжує спрямовувати свої зусилля на реалізацію євроінтеграційного курсу з розвитку місцевої і регіональної демократії. І саме децентралізація є на сьогодні однією з найуспішніших реформ, ефективно впроваджуваних у країні.

В умовах реформування системи публічних фінансів актуальною є тенденція до децентралізації у державному управлінні, у результаті чого виконання певного ряду повноважень передається місцевим органам влади.

Так, фінансова децентралізація дає змогу збалансувати механізми надання суспільних послуг із потребами та уподобаннями жителів місцевих громад.

Ключові слова: місцеве самоврядування, децентралізація, бюджет, місцевий бюджет, фінанси, доходи місцевих бюджетів, бюджетна децентралізація.

Актуальність.

Актуальність проблеми формування місцевих бюджетів і використання їхніх коштів зростає в умовах фінансово-економічної кризи. Забезпечення місцевого самоврядування стабільними та достатніми фінансовими ресурсами є запорукою становлення дієздатної та ефективної місцевої влади. Вплив

децентралізації на місцеві бюджети в Україні є нині актуальною темою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемам бюджетної децентралізації, визначенню ролі місцевих бюджетів та їх взаємодії з Державним бюджетом, ефективності реалі-

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор М. П. Талавиря

зації реформи бюджетної системи на центральному та місцевому рівнях присвячено багато досліджень відомих учених, таких як О. Дроздовська [6] та В. М. Опаріна.

Проблема децентралізації бюджетних коштів та зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування знайшла відображення у працях М. П. Талавирі [1, 2], М. В. Харитончук [7], В. В. Байдали. Але на сьогодні не існує єдиної думки щодо оптимального механізму реформування місцевих бюджетів відповідно до критерію ефективності розподілу фінансових ресурсів, які формуються саме на місцевому рівні.

Мета дослідження – розгляд теоретичних засад фінансової децентралізації, систематизація особливостей фінансової децентралізації в Україні та чинників її впливу на формування доходів місцевих бюджетів.

Матеріали і методи дослідження.

Під час написання статті були використані такі основні методи дослідження, як метод порівняння, економіко-статистичний, аналітичний та логічний методи, метод аналізу та синтезу, розрахунково-конструктивний метод.

Результати дослідження та їх обговорення.

Основним завданням виробництва суспільних благ є задоволення потреб населення. Для підвищення результативності даного завдання важливою є щонайбільша зацікавленість та участь громадян у формуванні бюджетів і розпорядженні коштами на місцевому рівні.

У сучасних дослідженнях децентралізацію визначено як такий спосіб організації публічної влади в державі, за якого адміністративно-територіальні одиниці або інші територіальні утворення мають право самостійно вирішувати питання місцевого значення і реалізувати власні завдання у межах, встановлених законодавством та під відповідальність уповноважених органів і посадових осіб, а втручання у їх діяльність може відбуватися винятково задля нагляду за законністю в передбачених законом випадках і відповідних формах [3]. Розглянемо різні підходи до визначення децентралізації в таблиці.

На підставі аналізу попередніх думок визначено, що бюджетна децентралізація – це процес передачі повноважень управління доходами та видатками задля збільшення ефективності реалізації даних повноважень та ретельнішого управління бюджетними коштами громад.

Децентралізація передбачає підвищення ефективності роботи державного механізму та активізації розвитку регіонів на засадах демократії, а показниками такої ефективності й активізації є повноцінне забезпечення прав, законних інтересів та обов'язків місцевого населення, структурованого в комунально-муніципальні та регіональні колективи, а також органи територіальної самоорганізації [6].

Досвід економічно розвинених країн свідчить про те, що найбільш дієвим та ефективним способом забезпечення фінансової стійкості органів місцевого самоврядування є бюджетна децентралізація, тобто розширення фінансової бази територіально-адміністративних одиниць за рахунок передачі їм потужних фінансових джерел, які раніше були за-

Визначення категорії «децентралізація»

Визначення	Автор
Поступове делегування постійно зростаючої частини повноважень регіональним, міським і сільським владним інститутам.	Харитончук М. В. [7]
Право незалежного та самостійного прийняття рішень децентралізованими одиницями.	Дроздовська О. С. [4]
Передача частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, розширення повноважень нижчих органів за рахунок вищих за рівнем.	Оболенський О. Ю. [3]
Розширення компетенції місцевих адміністративних органів, що діють у межах своєї компетенції незалежно від центральної влади.	Авалов З.
Скасування або послаблення функцій центру з появою цих функцій в інших організаційних структурах, які мають певну самостійність.	Кукарцев О. [5]
Спосіб територіальної організації влади, при якому держава передає право на прийняття рішень по визначених питаннях або у визначеній сфері структурам локального або регіонального рівня, що не входять у систему виконавчої влади і є відносно незалежними від неї.	Гурне Б.

кріплені як доходи центрального бюджету. Тому в проголошеній реформі бюджетних відносин, сприяння більшій фінансовій автономії місцевих бюджетів визначено як одне з головних завдань [8].

У будь-якому разі децентралізація влади на користь органів місцевого самоврядування й інших уповноважених суб'єктів не може мати абсолютний характер. Так, за місцевими державними адміністраціями, що входять до централізованої системи органів виконавчої влади, повинно бути збережено повноваження щодо контролю за законністю актів місцевого самоврядування та щодо координації діяльності територіальних органів виконавчої влади, що не входять до складу місцевих держадміністрацій [3].

Зазначимо, що у більшості територіальних громад функціонування органів місцевого самоврядування не забезпечує створення та підтримку

сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини й надання суспільних послуг на належному рівні. Рівень бюджетної забезпеченості на утримання і розвиток місцевої інфраструктури у розрахунку на одного жителя в Україні найменший серед країн Європи – 448 грн. Час оновлення основних фондів місцевого самоврядування (їх вартість становить 500 млрд грн) за чинної системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування понад 58 років (рис.1).

Зважаючи на розширення доходної бази місцевих бюджетів, відбулося збільшення частки місцевих бюджетів у загальному обсязі зведеного бюджету України. За підсумками 2017 р., уперше питома вага місцевих бюджетів перевищила 50-відсоткову позначку. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України становила 51,2%, що майже на 6%

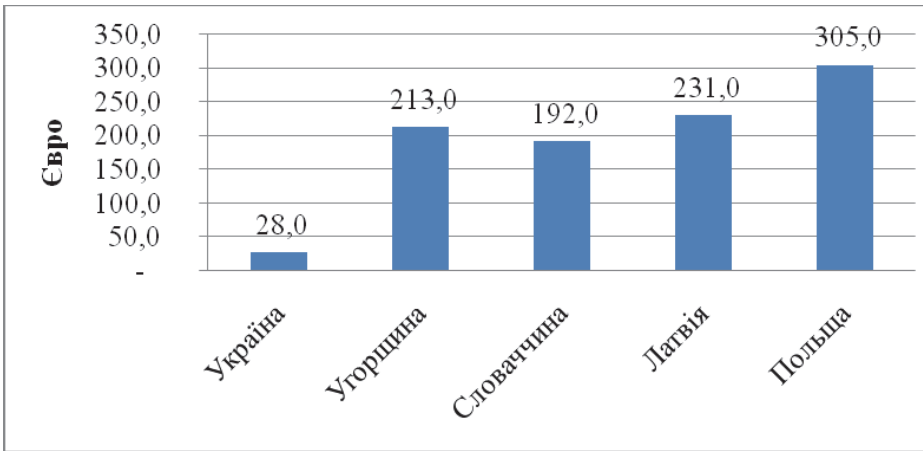

Рис. 1. Рівень бюджетної забезпеченості на 1 мешканця на виконання власних повноважень, %

більше за аналогічний показник 2015 року. Тобто, органи місцевої влади мають у своєму розпорядженні вагомий фінансовий ресурс, щоб мати змогу ефективно ним управляти та спрямовувати на розвиток громад.

Одночасно зі збільшенням частки місцевих бюджетів у фінансових ресурсах держави зростає також їх частка в обсязі валового внутріш-

нього продукту. У 2014–2015 роках цей показник становив 5,1%, у 2016 – 6,2%, за підсумками 2017 – 6,7 %, а у 2018 р. прогнозується, що частка місцевих бюджетів у ВВП країни становитиме 7,1%.

На даному етапі здійснення фінансової децентралізації в Україні досягнуто певних позитивних зрушень, проте здобутки реформи місцевого

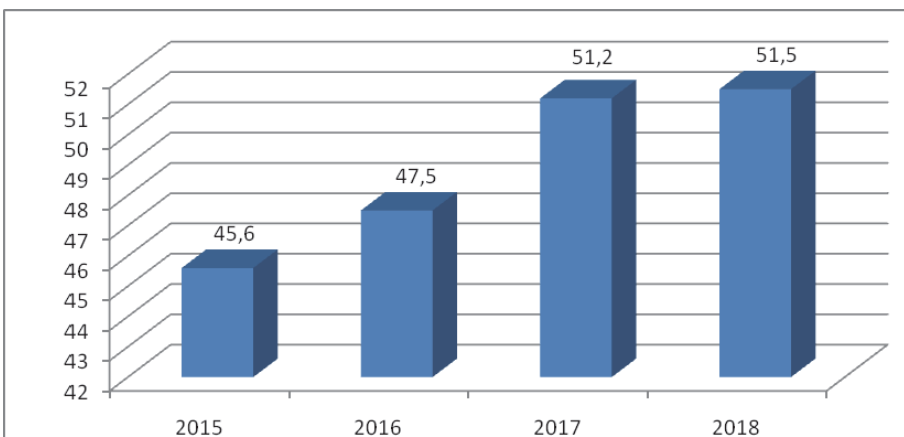

Рис. 2. Частка місцевих бюджетів (з трансфертами) у зведеному бюджеті України, %

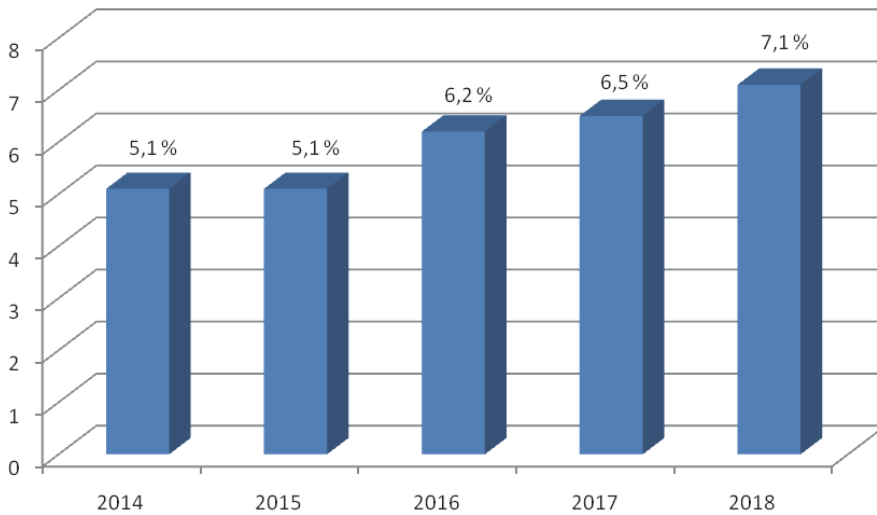

Рис. 3. Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у ВВП за 2014–2018 роки, %

самоврядування прямо залежать від проведення бюджетно-фіскальної реформи, реформ у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, реалізації політики фінансової децентралізації, удосконалення міжбюджетних відносин щодо фінансового наповнення місцевих бюджетів для надання населенню якісних адміністративних і громадських послуг тощо [9].

Комплексне виконання передбачених напрямів реформування дасть змогу фінансовій децентралізації бути не основною метою державної політики, а стати дієвим інструментом державного управління в бюджетних відносинах та підвищенні ефективності надання суспільних послуг через делегування повноважень та забезпечення автономності й фінансової спроможності органів місцевого самоврядування.

Завдяки децентралізації, громадські послуги можна організувати й надавати таким чином, щоб вони якнайкраще відповідали вподобанням місцевих жи-

телів, тобто підвищували ефективність та якість розподілу наявних ресурсів. Поряд із цим, децентралізація супроводжується і підвищенням продуктивності та функціонування бюджетної системи, забезпечуючи підзвітність місцевої влади своєму населенню і скорочуючи число інстанцій. Таким чином, більше повноважень надається місцевим органам влади, які краще знають місцеву специфіку і місцеві потреби [10].

Ефективність управління фінансами в умовах фіскальної децентралізації потребує пошуку оптимального співвідношення між наданою місцевим органам влади податковою і бюджетною автономією та встановленням контролю над прийняттям на цих рівнях бюджетних рішень. Межі бюджетної політики повинні зводитися до створення таких інституційних умов, які б запобігали негативним наслідкам нераціональної фіскальної поведінки не тільки для жителів конкретного регіону, але й для всієї системи стимулів у цілому.

Сучасний стан фінансової системи в країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою можна охарактеризувати як послаблення центральної влади з одночасним зростанням ролі місцевих органів. Але економічні результати такого явища в різних країнах неоднакові. У ряді країн можна побачити позитивні результати такої тенденції, а в деяких країнах бюджетна децентралізація не дає позитивних результатів [4].

Тобто бюджетна децентралізація повинна супроводжуватися також відповідними соціально-економічними реформами та зростанням основних макроекономічних показників у країні.

Крім позитивних зрушень, наслідками проведення бюджетної децентралізації на сьогодні є ряд проблемних питань, які постали під час практичного застосування нових норм бюджетного законодавства, що потребують вирішення на законодавчому рівні.

Висновки і перспективи.

Фінансова децентралізація в Україні необхідна, щоб створити сприятливі умови для всебічного розвитку людини, вирішення проблем та надання якісних суспільних послуг у конкретному місті, селищі, селі. У процесі бюджетної децентралізації важливим є забезпечення чіткого розмежування повноважень, відповідальності органів влади різних рівнів і збільшення обсягу власних доходів бюджетів територіальних громад, а основним стратегічним завданням реалізації бюджетної децентралізації є забезпечення економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Визначено, що фінансова децентралізація має позитивний вплив на забезпечення громад фінансовими

ресурсами. А об'єднання територіальних громад є об'єктивно позитивним процесом для забезпечення їх сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Approaches to the definition of production determinants of oriented economy / M. P. Talavyria, V. V. Lyamar, V. V. Baidala, R. T. Holub // Економіка АПК : міжнародний науково-виробничий журнал. – 2016. – № 7. – С. 39–44.
2. Talavyria M. P. Aspects of sustainable development enterprises / M. P. Talavyria, O. M. Talavyria // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – 2015. – Vol. 3, Issue 3. – P. 147–149.
3. Державне управління та державна служба : словн.-довід. / уклад. О. Ю. Оболенський. – К. : КНЕУ, 2005. – 480 с.
4. Дроздовська О. С. Теоретичні засади фінансової децентралізації / О. С. Дроздовська // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 19–25.
5. Кукарцев О. Інституціональні механізми регіональної політики: централізація і децентралізація влади / О. Кукарцев // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Львів, 2007. – № 19. – С. 102–108.
6. Сумська Т. Децентралізація бюджетної системи як організаційна основа системи місцевого самоврядування / Т. Сумська // Журнал європейської економіки : науковий журнал. – 2015. – № 1. – С. 59–71.
7. Харитончук М. В. Зарубіжні концепції і практика децентралізації державного управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук / М. В. Харитончук. – К., 2000. – 17 с.

References

1. Approaches to the definition of production determinants of oriented economy. M. P. Talavyria, V. V. Lyamar, V. V. Baidala, R. T.

- Holub (2016). Economics of agroindustrial complex International scientific and production magazine, 7, 39–44.
2. Talavyria, M. P., Talavyria, O. M. (2015). Aspects of sustainable development enterprises. Scientific Letters of the Academic Society of Michal Baludansky, 3, 3, 147–149.
 3. Derzhavne upravlinnya ta derzhavna sluzhba [Public administration and public service] (2005). National Economic University. Kyiv: KNEU, 480.
 4. Drozdovskaya, O. S. (2008). Teoretichni zasady finansovoyi decentralizatsiyi [Theoretical Principles of Financial Decentralization]. Finance of Ukraine, 8, 19–25.
 5. Kukartsev, O. (2007). Institucionalni mehanizmi regionalnoi politiki: centralizatsiya i decentralizatsiya vladi [Institutional mechanisms of regional policy: centralization and decentralization of power]. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University, 19, 102–108.
 6. Sumy, T. (2015). Decentralizatsiya byudzhetnoi systemy yak organizacijna osnova systemy miscevogo samovryaduvannya [Decentralization of the budget system as an organizational basis of the system of local self-government]. Journal of European Economics: Scientific Journal, 1, 59–71.
 7. Kharitonchuk, M. V. (2000). Zarubizhni koncepciyi i praktyka decentralizatsiyi derzhavnogo upravlinnya [Foreign concepts and practice of decentralization of public administration]. Kiev, 17.

Горай А.

THE INFLUENCE OF DECENTRALIZATION ON FORMATION OF LOCAL BUDGETS IN UKRAINE

<https://doi.org/10.31548/zemleustriy2018.03.01>

Abstract. For today, the main development of a democratic state is to ensure the improvement of the well-being of each individual citizen.

Having analyzed the experience of the developed European countries, achievement of this goal is possible only in the conditions of high-quality public administration, which strengthens democratic institutions, eliminates the inequality of access to public goods, improves the quality of public services and the standard of living of the population.

At the present stage, Ukraine, in accordance with the basic provisions of the European Charter of Local Self-Government, continues to focus its efforts on the implementation of the European integration course on the development of local and regional democracy. And decentralization itself is, today, one of the most successful reforms that is being implemented effectively in the country.

In the context of reforming the public finance system, a tendency towards decentralization in public administration is relevant, as a result of which a certain number of powers are transferred to the local authorities.

Thus, financial decentralization can balance the mechanisms of providing public services with the needs and preferences of local communities.

Keywords: local government, decentralization, budget, local budget, finance, local budget revenues, budget decentralization.

Горай А. О.

ВЛИЯНИЕ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ НА ФОРМИРОВАНИЕ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ В УКРАИНЕ

<https://doi.org/10.31548/zemleustriy2018.03.01>

Аннотация. На сегодняшний день основой развития демократического государства является обеспечение повышения уровня благосостояния каждого отдельно гражданина.

Опыт развитых европейских стран свидетельствует о том, что достижение данной цели возможно лишь при условии качественного государственного управления,

усиливает демократические институты, ликвидирует неравенство возможности доступа к общественным благам, повышает качество общественных услуг и уровень жизни населения.

На современном этапе Украина, согласно основным положениям Европейской хартии местного самоуправления, продолжает направлять свои усилия на реализацию евроинтеграционного курса по развитию местной и региональной демократии. И именно децентрализация является на сегодняшний день одной из самых успешных реформ, эффективно внедряемых в стране.

В условиях реформирования системы публичных финансов актуальна тенденция к децентрализации в государственном управлении, в результате чего, выполнение определенного ряда полномочий передается местным органам власти.

Так, финансовая децентрализация позволяет сбалансировать механизмы предоставления общественных услуг с потребностями и предпочтениями жителей местных общин.

Ключевые слова: местное самоуправление, децентрализация, бюджет, местный бюджет, финансы, доходы местных бюджетов, бюджетная децентрализация.